

İSTİHDAMLA İLGİLİ TEŞVİKLERE TOPLU BAKIŞ VE HANGİSİNİN TERCİH EDİLMESİ KONUSUNDA ÖNERİ

I- GİRİŞ

Ülkemizi de etkisi altına alan küresel kriz nedeniyle çalışma hayatı olumsuz etkilenmiş, geçici olacağı varsayılan kriz nedeniyle geçici/kalıcı nitelikte pek çok yeni teşvik uygulaması kabul edilmiştir.

Bu düzenlemelerden bir kısmı işten çıkışları azaltmayı amaçlarken bir kısmı da yeni işe alımları özendirilmektedir. Bu yazımızda yeni işçi alımına, istihdamı artırmaya dönük düzenlemelere özet olarak yer verilecek olup, en cazip teşvik konusunda da öneride bulunulacaktır.

II- İŞSİZLİK SİGORTASI KANUNUNDA YER ALAN TEŞVİKLER:

İşsizlik Sigortası Kanununda istihdamın artırılmasıyla ilgili üç ayrı teşvik düzenlemesi vardır.

Bunlardan ilki Geçici 7 inci maddede düzenlenen genç erkeklerin ve kadınların istihdamını teşvik etmektedir.

1- 26.05.2008 tarihinde yayınlanan 5763 sayılı Kanunla[1] 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununa geçici 7 nci madde eklenmiştir. Maddeyle 18-29 yaş aralığındaki genç işsizlerin ve 18 yaşından büyük kadınların istihdamı konusunda teşvik getirilmiştir.

Teşvikten yararlanmak için işe alınacakların 01.01.2008 ila 30.06.2008 dönemine ilişkin Sosyal Güvenlik Kurumuna verilen prim ve hizmet bilgilerinde kayıtlı sigortalılar arasında yer almaması, diğer bir ifadeyle kayıtlı işsiz olması gerekmektedir.

İşyerinin teşvikten yararlanabilmesi için, Temmuz/2007 - Haziran/2008 döneminde işyerinde çalışan ortalama sigortalı sayısına ilave olarak bu nitelikteki işçilerin işe alınmış olması zorunluydu.

Bu teşvik hükümleri 01.07.2008- 30.06.2009 tarihleri arasında işe alınan ve fiilen çalıştırılanlar için uygulanmıştır. Bu düzenlemeden yararlanma olanağı artık bulunmamaktadır.

İşverenlerin bu teşvik hükümlerinden elde edecekleri menfaat, prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hissesi kadar olacaktır. İşverenlerin sigorta primine ait işveren hisselerinin birinci yıl için yüzde yüzü, ikinci yıl için yüzde sekseni, üçüncü yıl için yüzde altmışı, dördüncü yıl için yüzde kırkı, beşinci yıl için yüzde yirmisi kadar menfaatleri söz konusuydu[2].

2- Diğer bir teşvik ise 2009 Nisan ayında işyerinde çalışan sayısına ilave olarak işe başlamadan önceki üç aylık dönemde işsiz olan kişilerin istihdamına dönüktür[3].

Düzenlemeye göre, 18.08.2009 tarihinden itibaren 31.12.2009 tarihine kadar işe yeni alınan sigortalılar için bu teşvikten yararlanılacaktır. Diğer bir ifadeyle 01.01.2010 tarihinden sonra işe alınanlar için bu teşvik hükümleri uygulanmayacaktır.

Teşvik hükümlerinden yararlanabilmek için sigortalının işe alındığı tarihten önceki üç aylık dönemde işsiz olması, diğer bir ifadeyle Sosyal Güvenlik Kurumuna verilen aylık prim ve hizmet belgelerinde kayıtlı olmaması gerekmektedir.

Teşvik hükümleri fiilen çalışmayı gerektirmekte, fiilen çalışılmayan günler için ücret ödenmiş olsa bile teşvik ödemesi yapılmamaktadır.

İşyerinin Nisan/2009 ayındaki çalışan sayısına (aylık prim ve hizmet belgesinde kayıtlı sigortalı sayısına) ilave yeni işçi alınmış olmalıdır. Bu kapsamda yeni açılan ya da Nisan/2009 da işçi

çalıştırmayan işyerlerinin her yeni işe başlattığı işçi için bu teşvik hükümlerinden yararlanabilecektir.

Kanun kapsamında teşvik olarak verilecek olan, işçiye ödenen ücret ne olursa olsun asgari ücret üzerinden hesaplanacak olan sigorta primi işveren hissesidir. Sigorta primi işveren hissesi teşvikinden kapsama giren her bir sigortalı için, işe girdiği tarihten itibaren altı ay süre ile yararlanılabilecektir[4].

3- İşsizlik Sigortası Kanununda yer alan son teşvik düzenlemesi ise işsizlik ödeneği alanların istihdamına dönüktür.

5921 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle 4447 sayılı Kanunun 50 nci maddesinin beşinci fıkrası yeniden düzenlenerek bu teşvik hükümleri getirilmiştir[5].

İşsizlik ödeneği alan işsizlerin özel sektöre ait işyerlerinde çalıştırılması halinde sigorta primine esas alt kazanç sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primi işçi işveren hisseleri, sağlık ve kısa vadeli sigorta primi İşsizlik Sigortası Fonundan ödenecektir. (Düzenlemede ayrıntılı olarak ifade edilmesine rağmen diğer teşvik hükümlerindeki "sigorta primi işveren hissesi" ifadesiyle aynı içeriktedir. Bir fark vardır, diğer teşviklerde kısa vadeli sigorta prim oranı kaç olursa olsun ödenirken, bu teşvikte kısa vadeli prim oranı kaç olursa olsun yalnızca %01'i ödenmektedir)

01.10.2009 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bu teşvik hükmünün ne zaman sona ereceğine ilişkin Kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır.

Teşvik hükümlerinden yararlanmak isteyen işverenlerin öncelikle işsizlik sigortasından işsizlik ödeneği alan kişileri işe alması gerekmektedir. İşten çıkan işçinin eski işyerinde çalışmaya başlaması kabul edilmemektedir. Teşvikin süresi, işsizlik ödeneği süresini aşamayacaktır. Bu nedenle teşvik hükümlerinden işverenler en az 1, en çok 300 gün yararlanabilecektir.

Teşvik hükümleri işvereni değil işyerini esas almaktadır. Ödenek alan işsizi istihdam edecek işyerinin, işe almadan önceki altı aylık dönemde Aylık Prim ve Hizmet Belgelerinde bildirilen ortalama sigortalı sayısına ilaveten işe alması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, geçmiş altı aylık dönemdeki ortalama sigortalı sayısını aşan yeni işçi alımında teşvik hükümlerinden yararlanmak söz konusu olacaktır. Sonradan işyerindeki işçi sayısının ortalama ya da ortalamanın altına düşmesi durumunda teşvik hükümlerinden yararlanma şartlarına haiz sigortalılar çalışmalarını sürdürüyor olsa dahi teşvik hükümlerinden yararlanılmasının mümkün olmadığını değerlendirmekteyiz.

Bu teşvik hükümlerinde de işçiye fiilen ödenen ücret değil, asgari ücret esas alınmaktadır. Asgari ücret üzerinden hesaplanan kısa vadeli sigorta primi tutarının yüzde biri olmak üzere, işçi ve işveren payı sigorta primleri ile genel sağlık sigortası primi, kalan işsizlik ödeneği süresince İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanacaktır[6].

II- İŞ KANUNUNDA YER ALAN TEŞVİK

5753 sayılı Kanun ile İş Kanununun 30 uncu maddesinde yapılan değişiklikle özürlü sigortalıların istihdamında 01.07.2008 tarihinden itibaren teşvik uygulaması başlatılmıştır.

Elli veya daha fazla sigortalı çalıştıran özel sektör işyerinde %3 oranında özürlü istihdamı zorunludur. Özel işyerlerinin kontenjan dahilinde çalıştırdıkları özürhükümlerinin prime esas kazancın alt sınırından hesaplanacak sigorta primlerinin işveren hissesine düşeninin tamamı hazine tarafından karşılanmaktadır. Korunmalı işyerlerinde ise, çalıştırılan özürhükümlerinin asgari ücret üzerinden hesaplanacak sigorta primlerinin işveren hissesine düşeninin tamamı yine hazine tarafından ödenmektedir.

İşyerinde kontenjan fazlası olarak ya da yükümlü olunmadığı halde çalıştırılan özürhükümlerinin sigortalıların ise sigorta primine ait işveren hissesinin %50'si hazine tarafından finanse edilmektedir[7].

III- 5510 SAYILI KANUNDAKİ TEŞVİKLER

1- 5510 sayılı Kanununun 81 inci maddesinin birinci fıkrasına 5763 sayılı Kanunla eklenen (ı) bendiyle işverenlerin ödeyecekleri sigorta priminin beş puanlık kısmı Hazine tarafından ödenmektedir.

Bu düzenlemede yer alan teşvik hükümlerinden özel sektör işverenleri, 5510 sayılı Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında çalıştırılan ve uzun vadeli sigorta kollarına tabi bulunan sigortalılardan dolayı yararlanabileceklerdir. Sosyal güvenlik destek primine tabi çalışanlar, yurt dışında çalışanlar, aday çırak, çırak ve öğrenciler, vazife malullüğü aylığı alıp kısa vadeli sigorta kollarına tabi olanlar, ceza infaz kurumlarında çalıştırılan tutuklu ve hükümlüler, Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen kurslardaki kursiyer uzun vadeli sigorta kollarına tabi bulunmamaları nedeniyle beş puanlık prim indirimden yararlanamayacaklardır.

Teşvik kapsamında malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranının işveren hissesine ait kısmından beş puanlık indirim yapılmaktadır.

Bu teşvik hükümlerinden yararlanmak isteyen özel sektör işverenlerinin sigorta, işsizlik sigortası primi, idari para cezası ve bu cezaya ilişkin gecikme zammı, gecikme cezası borcunun olmaması, eğer böyle bir borçları var ise ya yeniden yapılandırılmaları ya da tecil ve taksitlendirmeleri ve bunun devam ediyor olması gerekmektedir[8].

2- 5921 sayılı Kanununun 3 üncü maddesiyle 5510 sayılı Kanuna eklenen Ek 2 Madde ile yeni bir teşvik uygulaması daha bulunmaktadır[9].

11.08.2009 tarihli ve 5921 sayılı Kanununun 3 üncü maddesiyle 5510 sayılı Kanuna ek madde 2 eklenmiştir. Yapılan ek düzenlemeyle, yatırımlarda Devlet yardımları hakkında kararlar çerçevesinde teşvik edilen yatırımlara bağlı olarak gerçekleştirilecek istihdam için 5510 sayılı Kanununun 81 inci maddesinde sayılan ve 82 nci maddesi uyarınca belirlenen prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primlerinin işveren hisselerinin tamamına kadar olan kısmı Hazinece karşılanır.

Bakanlar Kurulunca 14.07.2009 tarihinde kararlaştırılan ve 16.07.2009 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"ın 3 üncü maddesine göre, tüm bölgelerde yer alan yatırımlarda sigorta primi işveren hissesi desteği uygulanmaktadır.

Büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel uygulama kapsamında desteklenen yatırımlardan, teşvik belgesinde kayıtlı istihdam öngörülerini ile tutarlı olmak kaydıyla, komple yeni yatırımlarda, işletmeye geçiş tarihinden itibaren sağlanan, diğer yatırım cinslerinde, yatırımın tamamlanmasını müteakip, yatırıma başlama tarihinden önceki son altı aylık dönemde (mevsimsel özellik taşıyan yatırımlarda bir önceki yıla ait mevsimsel istihdam ortalamaları dikkate alınır) Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğüne verilen aylık prim ve hizmet belgesinde bildirilen ortalama işçi sayısına ilave edilen, istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgarî ücrete tekabül eden kısmının 2 ila 7 yıl arasında Hazinece karşılanır.

29/1/2004 tarihli ve 5084 sayılı Kanun kapsamındaki desteklerden yararlanmakta olan işletmeler için, bu Karar kapsamında ayrıca prim desteği uygulanmaz. Ancak, söz konusu işletmelerde bu Karara istinaden düzenlenecek teşvik belgeleri kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlara istinaden oluşacak ilave istihdam için de prim desteği uygulanır.

Düzenlemenin 12 nci maddesine göre, tekstil, konfeksiyon ve hazır giyim, deri ve deri mamulleri sektörlerinde I inci ve II nci bölgelerdeki illerde faaliyette bulunan işletmelerin IV üncü bölgedeki illere 31/12/2010 tarihine kadar bütünüyle taşınması ve en az elli kişilik istihdam sağlanması halinde bu tesisler için, çalışanların asgari ücrete tekabül eden sigorta primi işveren hissesinin tamamı taşınma tarihinden itibaren beş yıl süre ile bütçeden karşılanır[10].

IV- SONUÇ

Teşvik, belirli ekonomik faaliyetlerin, diğer faaliyet kollarına göre daha büyük orandan ve daha hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla Devlet tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve gayrimaddi yardım, destek ve özendirme[11] olarak tanımlanmaktadır. Çalışma hayatı, Devlet müdahalesinin en çok görüldüğü alanlardan biridir. En liberal ekonomilerde bile Devlet, uyguladığı iktisadi, mali, para politika araçları ile ekonomik hayata yön vermektedir.

Ülkemizde de yaşanan ekonomik kriz nedeniyle istihdamın teşvikinde iki ayrı yöntem kullanılmaktadır. Birinde işten çıkarmaların önlenmesi hedeflenirken, diğerinde ise ilave istihdamın yaratılması amaçlanmaktadır.

İfade edilen teşvikler aynı zamanda kayıtlı çalışmayı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna zamanında bildirim verip ödeme yapmayı da özendirilmektedir. Zira, her bir teşvik hükmünden yararlanabilmek için aylık prim ve hizmet belgelerinin yasal süresi içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna verilmesi, aylık prim ve hizmet belgelerinden dolayı tahakkuk etmiş sigorta primlerinin ödenmesi şartları bulunmakta, bazı teşviklerde ise yapılacak denetimlerde tescilsiz çalışan olmaması gereği üzerinde durulmaktadır.

Sosyal güvenlik primleri ile ilgili olan bu teşvikler sigortalı çalışanı hedeflediğinden, her bir sigortalı çalışan için yalnızca bir teşvikten yararlanma imkanı bulunmaktadır. Bir işyerinde çalışanların tümü için aynı teşvikten yararlanmak gibi bir zorunluluk da bulunmamaktadır. Çalışanlardan bir kısmı için 5 puanlık prim indiriminden yararlanılırken, bir kısmı için İş Kanununda yer alan, diğer kısmı için İşsizlik Sigortası Kanununda yer alan teşviklerden biri için faydalanılabilir.

Yukarıda ifade edilen 6 ayrı istihdam teşvikinde işverenlere en ciddi katkı, 16.07.2009 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda yer almaktadır. Miktarı aynı olsa bile bölgelere ve yatırımların cinsine göre değişmekle birlikte 2 yıl ile 7 yıl arasında değişen sürelerde işverenlerin ödeyeceği sigorta primi hazine tarafından karşılanmaktadır.

Devlet yardımları hakkında karar kapsamında yatırımı olmayan ama işe yeni işçi alacak işverenlere önerimiz, sürekli bir teşvik haline dönüşen sigorta primlerinden işveren hissesinin 5 puanlık kısmının hazine tarafından karşılanması veya işsizlik ödeneği alanların istihdam edilmesi konusunda teşvik hükümlerinden yararlanmaları olacaktır. Eğer işçi, yüksek bir ücret alacaksa 5 puanlık indirim, uzun süre istihdam edilmeyecekse işsizlik ödeneği alanların istihdamı daha uygun olacaktır.

[1] 26.05.2008 tarih ve 26887 sayılı Resmi Gazete.

[2] Ayrıntılı bilgi için Sosyal Güvenlik Kurumunun 2008-73 sayılı Genelgesine bakılmalıdır.
http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/774e2f004ab5202289ceffb00a4611d7/2008_73.pdf?MOD=AJPERES

[3] 18.08.2009 tarih ve 27323 sayılı Resmi Gazete.

[4] Ayrıntılı bilgi için Sosyal Güvenlik Kurumunun 2009-113 sayılı Genelgesine bakılmalıdır.
http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/1b8ced804f965e82af5eaf17f3e18a86/2009_113.pdf?MOD=AJPERES

[5] 18.08.2009 tarih ve 27323 sayılı Resmi Gazete.

[6] Ayrıntılı bilgi için "İşsizlik Ödeneği Alan İşsizlerin İşe Alınmalarındaki Teşvik Uygulamasının Değerlendirilmesi", Hamit TİRYAKİ, E- Yaklaşım Dergisi, Ekim 2009, Sayı: 202.

[7] Ayrıntılı bilgi için Sosyal Güvenlik Kurumunun 2008-77 sayılı Genelgesine bakılmalıdır.
http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/0a6ab8804ae66c3795eaffb00a4611d7/2008_77.pdf?MOD=AJPERES

[8] Ayrıntılı bilgi için Sosyal Güvenlik Kurumunun 2008-93 sayılı Genelgesine bakılmalıdır.
http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/2e7d19004beace27a07fa5b9f08f9219/2008_93.pdf?MOD=AJPERES

[9] 18.08.2009 tarih ve 27323 sayılı Resmi Gazete.

[10] Ayrıntılı bilgi için, "Teşvik Edilen yatırımlara bağlı İstihdamda İşverenlere Getirilen Prim Kolaylığı" H. Bayram ÇOLAK, E- Yaklaşım Dergisi, Ekim 2009, Sayı:202.

[11] Ahmet İNCEKARA, Türkiye'de Teşvik Sistemi, İTO Yayınları No: 1995-10, İstanbul, 1995, s.9.